

SA's Leading Past Year

Exam Paper Portal

You have Downloaded, yet Another Great
Resource to assist you with your Studies 😊

Thank You for Supporting SA Exam Papers

Your Leading Past Year Exam Paper Resource Portal

Visit us @ www.saexampapers.co.za

SA EXAM
PAPERS

education

Department:
Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

KREITI YA 12

SEPEDI LELEME LA GAE (HL)

LEPHEPHE LA BOBEDI (P2)

NOFEMERE 2009

MEMORANTAMO

MEPUTSO: 80

Palomoka ya matlakala a memorantamo ke 26.

DITŠHUPETŠO TŠA GO SWAYA

- Ge molekwa a arabile dipotšišo tše di fetago palo yeo e nyakegago, swaya ya mathomo fela. (Molekwa ga a swanela go araba potšišo ye telele le ye kopana go tšwa pukung e tee.)
- Karolong ya A, ge molekwa a arabile dipotšišo tše nne ka moka mo diretong tšeo di kgethilwego, swaya tše pedi tša mathomo.
- Go dikarolo tša B le C, ge molekwa a arabile dipotšišo tše kopana tše pedi goba tše telele tše pedi, swaya ya mathomo o hlokomologe ya bobedi. Ge molekwa a arabile dipatšišo ka moka tše nne, swaya fela ya pele mo karolong ye nngwe le ye nngwe ge e le gore go arabilwe potšišo ye kopana le ye telele.
- Ge molekwa a file dikarabo tše pedi, moo e lego gore ya mathomo e fošagetše mola ya bobedi e nepagetše, swaya ya mathomo gomme o **hlokomologe** ya bobedi.
- Ge dikarabo di sa nomorwa ka tshwanelo, swaya go ya ka memorantamo.
- Ge mopeleto wo o fošagetšego o ama tlhalošo, swaya phošo. Ge o sa ame tlhalošo, gona mo fe moputso.
- *Potšišo ye telele:* Ge karabo ya potšišo ye telele e le ka tlase ga botelele bjo bo nyakegago, se mo otle ka ge a šetše a ikotlile. Ge e le ye telele kudu, lekola fela mantšu ao e ka bago a 50 (mongwalong wa go tlogelana le a 30 (mongwalong wa go kgomagana) o **hlokomologe taodišo yeo e šetšego**.
- *Dipotšišo tše kopana:* Ge molekwa a sa šomiše ditsebjana moo a kgopetšwego go tsopola, se **mo otle**.

KAROLO YA A: THETO**POTŠIŠO 1***DIRETO TŠA SESOTHO SA LEBOA – PROF DM KGOBE: 2008*

Mohlala wa karabo:

Moko/morero wa sereto

Morero/moko ke kgopolokgolo/molaetša/thuto yeo mongwadi a ratago go e tšweletša ka sengwalwa sa gagwe. Morero o lebane le thuto yeo mongwadi a ratago go e lemoša mmadi mo bophelong. Gore morero o tle o bonagale gabotse mongwadi o diriša dithekniki tša go fapana bjalo ka kgethontšu, dikapolelo, dika le diema, poeletšo, morumokwano, bj.bj.

Tirišo ya moko wa sereto mo go Maphamoladikanapa.

Sereti se tšweletša mathata ao a hlolwago ke go hloka modiro. Go hloka modiro ke ye nngwe ya methopo ya bohodu le polao. Mathata a, a godišwa ke bafsa bao ba tšwago magaeng ka lehutšo la go re ba tlo hwetša mediro gore ba tle ba iphediše. Ba bangwe ka go se tsebe tshepedišo ya dikantoro tša mediro, ba a šarelwa ge ba botšwa gore ga ba na le ditokelo tša go šoma ditoropong.

Sereti se re:

Ke ipegile motsemogolo
Motse wa mabaibai
Ka re ke moeng nkamogeleng
Le šišintše hlogo tša phatla tša mašošo
La re Matome ikgate mohlala.

Sereti se re ke ba se kae fela bao ba agelago la mošate morako ge ba re ba boele gae ka baka la tlhokagalo ya modiro. Se re bontši bja bona bo fetoga mafadi, botau-eja-mohlololwa, mme ba phaela molao ka thoko gore ba iphediše.

Sereti se re:

Ke ile tau eja mohlololwa.
Ka rutlologa bothong
Ka ipeletša bophoofolong.

Maikemišetšo a mofsa yo a go nyatša molao a tšweletšwa gabotse ke lentšu le “rutlologa”, le moo a rego o ile a apola letlalo la botho a apara la “bophoofolo”

Molao o tiiša letsogo go batho ba mohuta wo, e sego ka maikemišetšo a go ba tlaiša goba go ba gatelela, eupša e le go leka go nolofatša maemo a bona gore le bona ba tle ba kgone go phela setho le go direla setšhaba.

Sereti se re:

Le mpitša maphamoladikanapa
Le mpitša mohulabatho Gauteng.
Le mpitša ka mainaina.
Mphetheleng ditshwanelo.
Ke boele ke phele.
Ke be motho gape.

Dintlha = 07

Teori = 02

Polelo = 01

[10]

GOBA**POTŠIŠO 2: "GE KE GOPOLA"**

- 2.1 Sereti se lla ka mokgwa wo ba hudušitšwego ka kgang ka gona. (2)
- 2.2 Mothofatšo – se gatelela phišegelo ya mmadi (maatlakgogedi) ka go diriša polelo ye e sego ya mehleng. (3)
- 2.3 Diloru tša rutla metse – dithoto di rwalwa ka dilori. (3)
- 2.4 **Ako mpotše gore** Stobere ke kae?
Ako mpotše gore Mapogo ke kae? (2)
[10]

GOBA**POTŠIŠO 3: "KOBABANE"**

- 3.1 Mošiši – mafuri a magolo/marago a magolo
Papalontšu/phane = -šiši le šišitše go hlaloša seretwa. (2)
- 3.2 Sereti se šupa go re mohla ba se lemogago, go tla tsebja gohle gore se ratana le banna ba bantši/Mohla ba se lemogago sephiri se ile go utologa/Go hwetša therešo/ Go tšwela nyanyeng (pepeneneng) (2)
- 3.3 Moreti o a befelwa ebile o tšhošwa ke maitshwara a mosadi yo. Go tsenela thobalano le banna ba bantši go tliša lehu ka lebaka la malwetši. Tirišo ya dithibelapelegi e bolaya disele tša popelo gomme motho a hloka ngwana/pelego. (3)
- 3.4 Sereti se gatelela ge banna ba se tlogetše, go se sa na le yo a se ratago goba a ka se nyalago, batho ba tla se sega le go se kwera gobane sebaka se tla gatee fela bophelong bja motho gomme yena a ralokile ka bokgarebje bja gagwe. (3)
[10]

GOBA**POTŠIŠO 4: "BALEMI"**

- 4.1
- Sereto se se bolela ka batho bao ba itiago mataese ka nepo ya go hwetša tšhelete.
 - Ge ba gopotše lefelong leo la mataese ga ba lebelele morago ebile ga ba šetše gore ke nako mang. Ke bošego goba ke mosegare mo go bona go no swana.
 - Ba ya fao ka bontši moo e lego gore sereti se ba swantšha le manong le ditšhošane.
 - Ge ba le fao yo mongwe le yo mongwe o šeditše potla ya gagwe.
 - Gona fao mošomong wa bona go na le bao ba bunago mola ba bangwe ba boa ba lekeleditše diatla. (4)

- 4.2 Batho bao ba go itia mataese ba swantšhwa le ditšhošane le manong ge di/a gopotše dijo tša tšona. (2)
- 4.3 Ge motho a re o theela yo mongwe moreo, gantši moreo woo o tla o tanya yena mong/ motho yo mongwe le yo mongwe o a itirela/ motho ge a dira modiro wo o dirago gore a tle a holege ka wona gore a kgone go ipatolla mathateng a gagwe. (2)
- 4.4 Yo ke motho, bale aowa; mmolelwana wo o laetša kgethologanyo ya semorafe ye e laetšwago ka lešupi "yo" le "bale". (2)

[10]**LE****POTŠIŠO 5****Tshwantšhokgopolo**

Ka tshwantšhokgopolo mmadi o kgona go bona selo seo se retwago ke moreti ka leihlo la moya. Moreti a ka tšweletša tshwantšhokgopolo ka tirišo ya dikapolelo, kgetho ya mantšu, dika le diema le tirišo ya dikarolo tše dingwe tša polelo. Mohola wo mogolo wa tshwantšhokgopolo ke go godiša molaetša wa mongwadi goba moreti. Mohola wo mongwe wa tshwantšhokgopolo ke go tliša maatlakgogedi gore mmadi a se lape go bala le go goroša molaetša ka tsela ya go kgahliša.

Tše ke tše dingwe tša dintlha tšeo di swanetšego go hlokomelwa:

Tirišo ya dikapolelo

- Poledišo > moreti o bolela le Modimo ka thapelo, mohlala: Ntshware ka letsogo Mmopi wa bohle.
- Seswantšho, mohlala: Radinakana, Ramosela, = Sathane
- Kukamaditšhaba, Ramaatlaohle = Modimo, bj.bj.

Kgetho ya mantšu

Mainagokwa: Mongbophelo, Ralegohle, tselatšhweu, bj.bj. go godiša mošito, mošitollo le molodi wa sereto.

Madiri: kubologa = fahlologa, ntlimelele = nkgokarele, nkhuetša = hlahla, bj.bj.

Maina: petleke = phaphathi/bulega, diabol= Sathane, Mmopi = Modimo, bj,bj.

Go bjalo le go mahlathi, mahlaodi le dikarolo tše dingwe tša polelo.

Dintlha = 07

Teori = 02

Polelo = 01

[10]**GOBA**

POTŠIŠO 6: MONA, O NKIŠA KAE?

- 6.1 Bošoro bja mona le ka fao o tlaišago moreti ka gona. (2)
- 6.2 (a) Mothofatšo = moreti o boledišana le mona go gatelela kgopolo ye e rilego.
 (b) Potšišoretoriki/makgethepolelo = go gatelela kgopolo ka go botšiša potšišo ya go ba le karabo. (2)
- 6.3 Poeletšogare – kae = go tlemaganya dikgopolo. (2)
- 6.4 Boikemo bja sereti le mona. (2)
- 6.5 Go bolaya. (2)
- [10]**

PALOMOKA YA KAROLO YA A: 30

KAROLO YA B: PADI**POTŠIŠO 7****PADI 1: *Lenong la Gauta* – HD Bopape: 2008****MORERO**

Morero ke kgopolokgolo/molaetša/thuto yeo mongwadi a ratago go e tšweletša ka sengwalwa sa gagwe. Morero o lebane thuto yeo mongwadi a ratago go e lemoša mmadi mo bophelong. Gore morero o tle o bonagale gabotse mongwadi o diriša dithekniki tša thulaganyo, go swana le tekolapejana, tekolanthago, go hlakahlakanya ditaba, go latelanya ditaba, boipoetšo, poeletšo ya ditiragalo, bj.bj. Thulano le maatlakgogedi di ka godiša morero wa mongwadi

Tirišo ya morero wa *Lenong la gauta*

Lenong la gauta ke padi yeo e lebanego le botseka. Ka go realo go bohlokwa go hlaloša kgopolo ya botseka ka boripana.

Botseka ke eng?

Botseka bo lebane le bosenyi/molato, nyakišišo le kotlo. *Lenong la gauta* ke padi ya botseka ya go lebane le sephiri (lehu la Mmatšhego)

Bosenyi = polao ya sephiri ya Mmatšhego

Nyakišišo = Nnono Molaba ke letseka la go se hlahlwe leo le nyakišišago molato wa Mmatšhego.

Kotlo = sephiri se a utologa, go a tsebega gore mmolai ke Brenda le ge e le gore mafelelong o a hlokofala pele ga kotlo.

Dintlha tše dingwe tše di ka thušago go araba potšišo ye ke tše di latelago:

- Mmatšhego o bolailwe, bothata ke gore mmolai ga a tsebje.
- Ditiragalo di theilwe godimo ga bosenyi bjo bo utollwago ke dinyakišišo moo e lego gore mafelelong toka e a phethagatšwa.
- Nnono Molaba ke monyakišiši wa ka sephiring yo e lego gore mafelelong o

atlega dinyakišišong.

- Dinyakišišong tša gagwe o tšama a kopana le mapheko ao a mo šitišago go phethagatša dinyakišišo.
- Ntle le mathata ao a bego a kopana le ona, eupša o ile a atlega go hwetša mmolai wa Mmatšhego.
- Ditšhitiša tšeo a go kopana le tšona ke tša go swana le ge maphodisa a be a mo ganetša go tšwela pele ka dinyakišišo, go bethwa ga gagwe, Brenda o be a le kgahlanong le dinyakišišo tša gagwe.
- Tše dingwe tša tšeo di thušitšego Nnono go fihlelela dinyakišišo tša gagwe ke gore o be a le bohlale ebile a na le sebetse.
- Go padile a lemošwa ka ga kotsi yeo a ka welago go yona, eupša o ile a tšwela pele ka dinyakišišo go ba go fihla a fihlelela maikemišetšo a gagwe.
- Bohlale bja gagwe bja dinyakišišo bo bonala ge a be a phuruputša phapoše ya Mmatšhego, ge a be a nyaka go hwetša yeo e lego nnete go Nnaniki le Mohlatlego.
- Mafelelong o atlega go hwetša mmolai wa Mmatšhego, e lego mosadi wa gagwe, Brenda.
- Go utolotšwe gape gore lebaka le legolo la polao ya Mmatšhego e be le pheta ya go ba le seswantšho sa lenong yeo e dirilwego ka gauta.
- Nnono o kgotleletše mathata le ditlhohlo ka gare ga dinyakišišo tša gagwe. O ile a ipotša gore tau e ja mohlalela hlakoleng go a sepelwa. Le ge Brenda a be a nagana gore **o e buetše leopeng, fela magokobu a mmone**. Nnono o bile le kgotlelelo yeo e mo tswaletšego katlego gomme **toka ya phethagatšwa**.

Dintlha =15

Teori = 05

Polelo = 05

[25]

GOBA

POTŠIŠO 8

SETSOPOLWA A

- 8.1 Ke tikologo ya sebjalebjaale: Ke motsesetoropong, ka gore go na le dikoloi ebile meago ke ya sebjalebjaale ka ge go na le dikaratšhe tša go phaka dikoloi. (2)
- 8.2 A ntšhe nko mererong ye e sego ya gagwe. (2)
- 8.3 Tshwantšhanyo – e gatelela pheteletšo ya tiragalo/ e gatelela tsela yeo a bethilwego ka yona/ bohloko bjo a bo kwelego. – go godiša taba. (3)
- 8.4 Moya wa ntwala le polao. Go godiša letšhogo. (4)
- 8.5 Molaotheo wa naga o re motho yo mongwe le yo mongwe o na le tokelo ya go tšweletša dikgopolo ntle le tšhitišo. (2)

SETSOPOLWA B

- 8.6 Kgopolo ya gore Nnono ke yena a hlasetšego Naniki. (2)
- 8.7 Nnono.

Ke lefšega – ka realo ka letšhogo. (2)

8.8 Motho ga se a swanela go tšea sephetho sa gore motho yo mongwe o na le molato pele a ka nyakišišwa gomme a hwetšwa a na le molato (3)

8.9 Ke ge sersanta a re o na le kgopolo yeo e sa tekemego ya go re Nnono ke yena a hlasetšego Naniki. (3)

8.10 Baanegwa ba dira ditiragalo tša sebjalebja mo tikologong ya selehono. (2)
[25]

POTŠIŠO 9

PADI 2: *Ngwana wa Mobu* – SPP Mminele: 2008

MORERO

Morero ke kgopolokgolo/molaetša/thuto yeo mongwadi a ratago go e tšweletša ka sengwalwa sa gagwe. Morero o lebane thuto yeo mongwadi a ratago go e lemoša mmadi mo bophelong. Gore morero o tle o bonagale gabotse mongwadi o diriša dithekniki tša thulaganyo, go swana le tekolapejana, tekolanthago, go hlakahlakanya ditaba, go latelanya ditaba, boipoletšo, poeletšo ya ditiragalo, bj.bj.

Thulano le maatlakgogedi di ka godiša morero wa mongwadi.

Tirišo ya morero wa *Ngwana wa mobu*.

- Lahlang o thabela go šoma le Phankga go ya ka mabaka a a latelago:
 - ke yo mofsa
 - ke ngwana wa mobu
 - o na le bokgoni bja dipalo le Seburu tše Lahlang a sa di kgonego.
- Lahlang o šomišana botse le setšhaba ka kakaretšo go akaretšwa le makomiti ka lebaka la ge a dira mošomo wa gagwe ka botshepegi.
- Lahlang o lokologa go šoma le Phankga ka ge a mmona bjalo ka mothuši wa mmakgonthe wa maleba.
- Phankga o tsenwa ke moya wa lehufa (mona/megabaru) ka ge Lahlang a mo lemošitše mafokodi a gagwe.
- Phankga o ipona e le hlogo ya sekolo ka ge:
 - e le ngwana wa mobu
 - a na le tsebo ya go feta ya Lahlang
 - malomeagwe ke leloko la komiti ya sekolo
- Phankga o thoma go se sa šomišana le Lahlang ka lebaka la lehufa/mona/megabaru.
- Phankga o tsenwa ke moya wa go ikogogomoša le go itshenyetša bophelo.
- Phankga o tsenela dithopa le Mokhura ka nepo ya go weša Lahlang.
- Mokhura o be a e fa Phankga dikeletšo tšeo e sego tša maleba ka nepo ya gore a kgone go fihlelela maikemišetšo a gagwe.
- Phankga, ka thekgo ya Mokhura le maloko a mangwe a setšhaba, ba lwantšha Lahlang.
- Mafelelong go lemogwa gore Lahlang ga a na phošo.
- Megabaru/lehufa/mona di fenywa ke therešo.
- Ba Kgoro ya Thuto ba iša Phankga sekolong se sengwe.

Dintlha =15

Teori = 05

Polelo = 05

[25]

GOBA**POTŠIŠO 10****SETSOPOLWA A**

- 10.1 Phankga o tshwenywa ke megabaru ya gagwe.(Ntlha ye nngwe le ye nngwe ya go lebana le megabaru e amogelwe) (2)
- 10.2 Go ipona go ba ngwana wa mobu le go ba le bokgoni. (4)
- 10.3 A gatelela lenyatšo leo le tlogo hlola thulano kua pele. (2)
- 10.4 Tikologo ke ya sebjalebale ka gore dikgopolo tša Phankga ke tša go lebana le nako yeo/Tikologo ya lefelo ka gore ke gagabo / Tikologo ya leago ka gore o dutše le ba gabo. (2)

SETSOPOLWA B

- 10.5 Ke moya wa letšhogo – MmagoMoroko o a thothomela, o tlaletšwe mo nkego o bona mohu pele ga gagwe. O re ga a nyake go tlo hwelwa ke monna ka lefeela. (3)
- 10.6 Lahlang o ile a re yena ga a ye felo, se se diregago se ka no direga. O re o tla phema ka pampiri yeo e lego lebotong. (2)
- 10.7
- Mogale
 - Motho wa kgatelelo
 - Motho wa kgotlelelo
- (2)
- 10.8 Ke mogatšagwe, ba dula mmogo gomme o a mo rata / o mo kwela bohloko mabapi le matšhošetši ao a a hwetšago. (3)
- 10.9 Motho ge a dira selo o tseba seo a se tshepilego. (2)
- 10.10 Balekwa ba tla tšweletša dikarabo tša go fapana:
Mohlala, bangwe ba tla re ke maleba ka lebaka la gore ba hlorišwa.
Ba bangwe ba tla re ga se maleba ka gore ga go mohlopi wo o sa nego. (3)
- [25]**

GOBA

POTŠIŠO 11**PADI 3: *Lešita Phiri* – OK Matsepe: 2008****MORERO**

Morero ke kgopolokgolo/molaetša/thuto yeo mongwadi a ratago go e tšweletša ka sengwalwa sa gagwe. Morero o lebane thuto yeo mongwadi a ratago go e lemoša mmadi mo bophelong. Gore morero o tle o bonagale gabotse mongwadi o diriša dithekniki tša thulaganyo, go swana le tekolapejana, tekolanthago, go hlakahlakanya ditaba, go latelanya ditaba, boipoletšo, poeletšo ya ditiragalo, bj.bj. Thulano le maatlakgopedi di ka godiša morero wa mongwadi.

Tirišo ya morero wa *Lešita phiri*

- Pading ya Matsepe, mosadi wa kgoši wa bogoši o belege ngwana le molata.
- Seripa sa bobedi sona se re ngwana wa molata wa go se be le madi a bogoši a ka se tsoge a bile kgoši.
- Kgoši Taudi le yena o be a se na thari ye kgolo, a atetšwe ke ye nnyane fela.
- O ile a ya banneng bjalo ka mang le mang. Monna wa ngaka o tšile le dithebele tša gagwe tšeo a bego a di rwaletšwe ke Mphoka go tla go ba remela.
- Taudi o laetšwe gore a se bule sefero sa moo go lego mmakgoši ka ge dikoma tše pedi di sa bolle felo go tee.
- Ge ngaka e le gare e alafa Khutšišo, Mphoka yena o be a lala a ikutswa le mmakgoši a be a mmelegiša morwa.
- Taudi le Khutšišo ba kgakanegong ka gore thušo ye ya go hlomolwa mootlwa, e buile kgoši lenao.
- Tšhwahledi o belegwe ka lapeng la bogoši, ke leitšibulo la ka mošate, gomme yo e lego yena wa madi a kgoši (Kgathola) ke moratho wa Tšhwahledi mo a ka se kgonego go tšea bogoši go ya ka setšo.
- Ke lešitaphiri kgorong ya Taudi.
- Taudi o le šupa le le mo, o re Tšhwahledi ke madi a šele ga se ngwana wa dikgomo ka gona a ka se mo neele bogoši bja kgoro ya gagwe.
- Khutšišo le yena bjalo ka mmagongwana, ga a kgahlwe ke ge a fela a bona Tšhwahledi a boa a sa phedile, wona mootlwa wo o sa hlomogego, ebile o bolela ka wa go ja o re ba ga Kgoši Matepe ba dirile phošo ka go bolaya Mphoka, nkabe ba ile ba bolaya Tšhwahledi. (Letl 90)
- Taudi ge a gatelelwa ke bolwetši, le nako ya go hlokofala e fihlile, go humanwa e le gore Tšhwahledi ga a gona, eupša Kgathola a le gona go ka hlobola tatagwe diaparo tša bogoši le go di apara di sa fiša.
- Thato ya Taudi e phethagetše ge a šegofaditše ngwana wa madi a gagwe go ka mo hlatlama, le ge ka morago a ka se buše ka ge Seswana se ganana le tiragalo ye. Ke therešo, ngwana ke wa dikgomo. Tšhwahledi o swanetše go se tsokama, eupša a ka se apole Khathola goba go mmolaya. O tla be a tla buša ge fela nka be a latetše molao wa setšo wa go bewa bogoši.
- Mafelelong setšhaba se ile sa bona bokaone e le go tšwa diripa tše pedi. Tšhwahledi o ile a boa ka seripa gagwe mola Kgathola le yena a ile a boa ka ba gagwe. Ba phedišana ka khutšo.
- Setšo se kgatha tema ye bohlokwa go beweng ga magoši a mabedi, e lego Kgathola le Tšhwahledi.

Dintlha =15

Teori = 05

Polelo = 05

Tokelo ya ngwalollo e ileditšwe

(25)

Phetla

POTŠIŠO 12**SETSOPOLWA A**

- 12.1 Mphoka o bethilwe wo šoro ka ge a imišitše mmakgoši nakong ya ge a mo remela. Ba gaboMphoka ba tlile go phophotha. (2)
- 12.2 Mongwadi o kgonne go swantšha Mphoka ka tshwanelo ka ge a tšo bjala mphoka ka lapeng la mošate ka go belegiša mmakgoši madi ao a sego a mošate. Ke go re o kgotletše madi a mošate. (3)
- 12.3 Tikologo ke ya segologolo ka gobane go bolelwa ka dikgoro le magoši/ dingaka tša setšo. (3)
- 12.4 A thuntšha meši ka dinko – a befelwa wo šoro
A kgereša dithaba ka molomo – a omana ka go tlatša mašata/ a hlapaola (4)

SETSOPOLWA B

- 12.5 Bothata ke gore ke mang yoo a tlogo tšea bogoši bja Taudi magareng ga Kgathola le Tšhwahledi. (3)
- 12.6 Seboledi se ile sa leka go rarolla bothata ka go re Kgathola ke yena a swanetšego go ba kgoši ka ge e le yena a go apara lethebo la Kgoši Taudi le sa fiša. (3)
- 12.7 Kgano o reng o šikologa seolo, bohubeu o bo tšea kae > le reng le ikgantšha le go itebatša setšo (ditaba) etšwe le se tseba. (3)
- 12.8 Moya wa khutšo, leago le poelano. (2)
- 12.9 Balekwa ba tla phurolla sa mafahla a bona ge e ba ba thabišwa ke go ba kgoši ga Tšhwahledi goba Kgathola. Mohlala, ba bangwe ba tla re ba thabišwa ke ge Tšhwahledi e ka ba kgoši ka ge e le ngwana wa mathomo, mola ba bangwe ba tla kgahlega ge Kgathola e ka ba kgoši ka ge e le wa madi a mošate. (2)

[25]**GOBA****POTŠIŠO 13****PADI 4: *Tlhakoleng* – M. D. KEKANA: 2008****MORERO**

Morero ke kgopolokgolo/molaetša/thuto yeo mongwadi a ratago go e tšweletša ka sengwalwa sa gagwe. Morero o lebane thuto yeo mongwadi a ratago go e lemoša mmadi mo bophelong. Gore morero o tle o bonagale gabotse mongwadi o diriša dithekniki tša thulaganyo, go swana le tekolapejana, tekolanthago, go hlakahlakanya ditaba, go latelanya ditaba, boipoletšo, poeletšo ya ditiragalo, bj.bj. Thulano le maatlakgogedi di ka godiša morero wa mongwadi.

Tirišo ya morero wa *Tlhakoleng*

- Morero wa padi ye ya *Tlhakoleng* o lebane le tlaišo ya basadi le bana. Tše dingwe tša dintlha tšeo di swanetšego go hlokomelwa ke tše di latelago:
- Swele o tlaiša mosadi wa gagwe ka go mo phediša ka seroba.
- Swele o hlahlela basadi ka lapeng la gagwe etšwe mosadi a le gona.

Maikemišetšo ke go kweša mosadi wa gagwe bohloko.

- Swele o robala malalatle tšeo o ka rego ga a na mosadi le bana. Re ka re o ikgapa a ikgoroša bjalo ka legomotša.
- Swele o imiša morwedi wa gagwe, e lego Mahlatse (re ka re o ipelegela batlogolo).
- Swele o phediša bana ba gagwe makgwakgwa.
- Swele o rata go bolaya Mahlatse le ngwana wa gagwe. O mo nyakela mpholo o o tšhela ka gare ga maswi a lerole ka go kwešiša gore a ka se lemogwe.
- Mahlatse o ipha lešoka ka gobane a kwešiša gore bophelo bja gagwe le ngwana bo kotsing.
- Ge e le ngwana yena Mahlatse o mo lahlile tseleng.
- Swele o išwa kgorong ka lebaka la bohlola bjoo bja gagwe gomme o rakwa motseng ka ge motho a sa bolawe.

Dintlha =15

Teori = 05

Polelo = 05

[25]

GOBA

POTŠIŠO 14

SETSOPOLWA A

- 14.1 Potšišo ye e dumela mahlakore a mabedi a go fapana:
 (i) Ke moya wa lethabo le khutšo ka lebaka la gore go bolelwa ka ga lenyalo la sedumedi leo go lona moruti a nyadišago banyalani.
 (ii) Moya wa go se be bose, go hloka nnete le go se tshepege ka ge lenyalo le ile la šarelwa. (3)
- 14.2 Ngwana yo o ganne go nyadišwa ke Swele ka ge Swele a ile a mo tlaiša. (2)
- 14.3 Aowa: E be e le maano a gore a kgone go boelana le mosadi wa gagwe. (3)
- 14.4 Molekwa o tla fa sa mafahleng a gagwe gomme a šitlela ka mabaka. Mohlala: Bangwe ba tla re ba thabišwa ke ge mediro ya baruti bao ba sa tshepagale setšhabeng goba ba go ba le megabaru e tšwetše nyanyeng ka ge motho a sa swanela go hlankela marena a mabedi go swana le yena Moruti Swele. (2)

SETSOPOLWA B

- 14.5 Ke moradia ka gobane ga a nyake go botša batho nnete ya fao a tšwago gona. (2)
- 14.6 Ke moya wa ntwā. Mphapa o lwa le Swele ebile batho ba fao motseng ba thoma go raka Swele. (2)
- 14.7 Monna yo o itirile moloki mola e le yo mošoro. (2)
- 14.8 O ile go lwa le boGabariele a bona bokaone e le go ipha lešoka go ba go fihla fao a lego gona lehono. (2)

- 14.9 Molaotheo wa naga ga o dumelelane le polao. (2)
- 14.10 Setšhaba se ile sa phetha ka go raka Swele moo motseng. (2)
- 14.11 Mphapa o bololla boitshwarohlephi bja Swele bjoo bo amanago le morero wa puku ye, e lego tlaišo ya basadi le bana. (3)
[25]

PALOMOKA YA KAROLO YA B: 25

KAROLO YA C: PAPADI

POTŠIŠO 15

PAPADI 1: *Naga ga di etelane* – MS Serudu: 2008

Mohlala wa karabo:

Thulano:

Thulano e tšwelela ge baanegwa ba babedi goba go feta ba fapana ka dikgopolo. Go na le thulano gape magareng ga moanegwa le tikologo ya gagwe. Godimo ga fao go na le mehuta ye mebedi ya thulano, e lego thulanogare le thulanontle. Thulanogare ke ge moanegwa a e ba le thulano ya dikgopolo ka gare ga mafahla a gagwe, mohlala, letswalo la moanegwa le ka kgatha tema ye bohlokwa go bontšha thulanogare goba moanegwa a ka re ke na le pelopedi, bj.bj. Thulanontle yona e bolela go thulana ga moanegwa wa go feta o tee goba moanegwa le tikologo ya gagwe, mohlala, Lerato o thulana le Mphaka; o thulana le batho ba Takone ka lebaka la botšwantle.

Thulano yeo ya dikgopolo e godiša maatlakgogedi gore mmadi a be le kgahlego ya go tšwela pele ka go bala sengwalo seo. Molokoloko woo wa dithulano o tšwetša thulaganyo ya sengwalo pele gomme ka thulaganyo yeo ya ditaba mongwadi o re utollela morero wa sengwalo sa gagwe. Tšwetšopele, e lego karolo ya thulaganyo, e bopilwe ka dithulano.

Tirišo ya thulano ya *Naga ga di etelane*

- Thulano ke kokwane ye bohlokwa ya papadi. Ge re re papadi e atlegile gona re šupa gore mongwadi wa yona o kgonne go logaganya thulano ya yona gabotse. Ka thulano mongwadi wa papadi o kgona go tšweletša thulaganyo le morero wa yona gammogo le baanegwa ba yona.
- Mongwadi o dirišitše thulano/phapang gare ga baanegwa ba gagwe le polelonnoši e lego thulano ya ka gare ya moanegwathwadi go tšweletša morero wa puku ye.
- Ge seširo se bulega re hwetša Mphaka a le kgakanegong ye kgolo. O lwa le dikgopolo mabapi le go se swarwe gabotse Bonwatau.
- Mphaka o thulana le Hunadi ka ge a mmošiša gore o reng a bolela a nnoši.
- Mphaka o thulana le lentšu la mmagwe ditorong. Lentšu le mmošiša gore a tliše bana gae pele a ikela badimong ka gobane go sego bjalo a ka se lokelwe ke selo. Kgopolo ye e tlatša Mphaka dimpa; o a tlalelwa o bile o fega mmagwe molato wa go hloka kwelobohloko. O re: "O tseba gabotse seo se ntlošitšego gae kgane o nteka tumelo. A napa a ntšhiteletša ka mokgwa wo mola ke be ke gopola gore o tla nthapelela go badimo gore tša mo ke lego di netle."
- Mphaka o sa buša o thulana le Hunadi ge a mo eletša gore ba ye kerekeng ba botše moruti ka ga toro ya gagwe.
- Rola o thulana le Mphaka ka tša gore mang o ithutile kae le gore o mmitša lekgoba.
- Mphaka o thulana le Kala ka ge a mmitša gore ke mošayagabo.

- Ditaba di a retela ge Mphaka a gahlana le dikgwara tša Takone.
- Moo gona Mphaka o ikhwetša a kotišwa moswe bjalo ka lešolopudi. Kala le Rola ba mo hlohla diganong, ba mmotša serokaphatla gore ke motsenela, ke motho yo a se nago legae – 'Mošayagabo'.
- Rola o tloga a mmotša tsebegokwa gore o tla tšwa Takone a dutile mosela ge a ka fela a wela dilo tša batho godimo.

Phapano ye e ile ya tsoša ledimo ka mogopolong wa Mphaka. A ipotšiša ge e le gore o kgethile gabotse ka go tloga Bonwatau. O re: "Ga ke bone gore ke tla di kgotlelela tše ka moka. Bokaone ke go fetela pele."

Dintlha =15

Teori = 05

Polelo = 05

[25]

GOBA

POTŠIŠO 16

SETSOPOLWA A

- 16.1 Mphaka o ikhumana a le kgakanegong ye kgolo ka ge Sebola a sa tšwa go lwa le barutiši ka sekolong ebile a ba botša gore yena o nyaka go boela Bonwatau ka ge a tennwe ke go ralala le dilete bjalo ka peolwane. (3)
- 16.2 Ee, ga go na ditšhitišo: gantši ge polelonoši e etla sefaleng babapadi ba bangwe ba a itokiša. E lebane le go lokišwa ga sefala. (2)
- 16.3 Aowa: go tlogeng ga gagwe o ile a falalela kua Takone le Mogadisho. Ke ka moo a bago kgakanegong ya gore afa o dirile kgetho ya maleba goba aowa. Mafelelong o ile a boela Bonwatau ka ge tša dinaga tša ka ntle di mo šitile. (3)
- 16.4 Di hlahla mmadi ebile di tšweletša maikutlo a mmapadi. (2)
- 16.5 O lwa le dipelo tša go boela gae ka ge a aparetšwe ke mathata. (2)

SETSOPOLWA B

- 16.6 Baanegwa bobedi bja bona ke matšwantle ke ka lebaka leo ba thekganago. (2)
- 16.7 (a) Ge ba geno ba go tshwa mare ba re o bodile > ge o hlaswiwa le go šišingwa ke ba geno gona ga go motho yo mongwe wa ka ntle yo a ka go thabelago.
(b) Se iphofotše bjalo ka kgomo ya moradu. O se ipolaye tšeo o ka rego o feletšwe ke tshepo (2)
- 16.8 Mphaka o tšweletša maikutlo a go kwa bohloko mabapi le bophelo bja kgatelelo bjoo a itemogelago bjona dinageng tša ka ntle. O re ga a na mo a robalago ka ge ba se ba mpshafatša lengwalo la gagwe la bodulo. Ke ka fao a rego o phalwa le ke dinonyana tša lefaufau ka gore di na le dihloga ebile di na le tokologo. (2)
- 16.9
- Motho wa maikemišetšo
 - Ga a ineele gabonolo

- O hwela dikano
- Ke mogale/ o na le sebetse

Tše dingwe tša dintlha tša maleba di tla amogelwa. (3)

16.10 Matšwantle a bolela ka go mpshafatša mangwalo a bodulo mola ba sa iketla tulong ya bona, ba kgethollwa. (3)

16.11 Ke sa go boela gae. (1)
[25]

GOBA

POTŠIŠO 17

PAPADI 2: *Lehufa* – P Mothupi: 2008

Thulano:

Thulano e tšwelela ge baanegwa ba babedi goba go feta ba fapana ka dikgopolo. Go na le thulano gape magareng ga moanegwa le tikologo ya gagwe. Godimo ga fao go na le mehuta ye mebedi ya thulano, e lego thulanogare le thulanontle. Thulanogare ke ge moanegwa a e ba le thulano ya dikgopolo ka gare ga mafahla a gagwe. Mohlala, letswalo la moanegwa le ka kgatha tema ye bohlokwa go bontšha thulanogare, goba moanegwa a ka re ke na le pelopedi, bj.bj. Thulanontle yona e bolela go thulana ga moanegwa wa go feta o tee goba moanegwa le tikologo ya gagwe. Mohlala, Lerato o thulana le Radithekisi ka lebaka la lehufa.

Thulano yeo ya dikgopolo e godiša maatlakgogedi gore mmadi a be le kgahlego ya go tšwela pele ka go bala sengwalo seo. Molokoloko woo wa dithulano o tšwetša thulaganyo ya sengwalo pele gomme ka thulaganyo yeo ya ditaba mongwadi o re utollela morero wa sengwalo sa gagwe. Tšwetšopele, e lego karolo ya thulaganyo e bopilwe ka dithulano.

Tirišo ya thulano mo go *Lehufa*:

Tše dingwe tša dintlha tša thulano mo papading ye ke tše di latelago:

- Radithekisi o kgakgana le Lerato ka la gore o ratana le banna.
- Radithekisi o nyakela Lerato badiši bao ba swanetšego go mo ja leonyane ge a eya mošomong.
- Lerato o rata go boledišana le Radithekisi eupša Radithekisi ga a rate go boledišana le yena.
- Radithekisi o betha Lerato gore a be a ye bookelong, gomme ga a ye go mmona.
- Radithekisi o lata Lerato ka kerekeng gomme o mo goga ba sa rapela. O re kerekeng o etše banna.
- Lerato le Radithekisi ba a hlalana ka ge ba fapana ka dikgopolo.
- Radithekisi o a lwala gomme Lerato o a mo tomela.
- Lerato o thulana le Ntshepe ka ge ba swanetše go ya go bona Radithekisi ka ge a lwala.
- Ntlogeleng o kgakgana le Lerato ka gore o mo tšeela monna.

Ntlogeleng o fapana le Ntshepe ka la gore o rata basadi eupša a se na nnete ya seo. Leepa le Tsarane ba thuntšana le maphodisa.

Dintlha =15

Teori = 05

Polelo = 05

GOBA

POTŠIŠO 18**SETSOPOLWA A**

- 18.1 Molekwa o tla tšweletša maikutlo a gagwe. Mohlala:- maikutlo e ka ba a manyami ka ge baanegwa ba boledišana ka go se hlomphane. (2)
- 18.2 Ke motho wa lešata – o omany Ntshepe.
O na le lehufa – o rata go lekola dinomoro tša megala selefouneng ya Ntshepe. (2)
- 18.3 Thulano e hlotšwe ke ge Ntlogeleng a roga Lerato ka ge a re o ratana le monna wa gagwe Ntshepe. (3)
- 18.4 Setšo se re monna o a hlompšha ka ge e le hlogo ya lapa/lenyatšo. (2)
- 18.5 Di hlahla babadi ebile di tšweletša maikutlo a mmapadi/ E tšweletša ditaelo. (2)
- 18.6 > Mmoledi ga se a tšweletša kgopolo ya gagwe ka botlalo ka ge e kgaoditšwe/ fega mmadi.
> Go tsenwa ganong a sa bolela. (2)

SETSOPOLWA B

- 18.7 (a) O tla mmetha wo šoro (2)
(b) O ganana le tlaišo ya basadi le dintwa tša ka malapeng (2)
- 18.8 Kereke e bohlokwa ge o le mathateng. (2)
- 18.9 Lerato o rata Ntshepe, eupša bothata ke gore ga a tsebe gore a mmotše goba aowa na. (2)
- 18.10 Ke gore ge mmoledi a botšiša o ba a na le karabo. (2)
- 18.11 Ke diteng tša lengwalo leo ka lona Lerato a tsebišago Radithekisi gore o ile kerekeng. (2)
- [25]**

1.1 LELEME LA GAE**1.1.1 RUBRIKI YA GO SWAYA POTŠIŠO YE TELELE YA THETO**

Rubriki ya go swaya Potšišo ye telele ya theto (10 meputso)	POLELO Sebopego, kelelo le tlhagišo, polelo, segalo le setaele tšeo di šomišitšwego taodišong.	Bokgoni bjo bobotse go fetiša -Nyalelano ya sebopego -Matseno le mafelelo a mabotse kudukudu -Dingangišano di hlamilwego le go godišwa gabotse -Polelo, segalo le setaele di bodule di a kgahliša di nepagetše.	Bokgoni bjo bobotse kudukudu -Taodišo e hlamilwe gabotse - Matseno le mafelelo a mabotse -Dingangišano le setaele di nepagetše e bile di loketše morero wo. - Tlhagišo ye botse.	Bokgoni bjo bobotse kudu - Sebopego le tatelano ya ngangišano tše di hlakilego - Matseno le mafelelo le ditemana tše dingwe di nyalelantšwe ka peakanyo - Tatelano ya ngangišano e a kwešišega - Polelo, segalo le setaele di nepagetše ka bontši	Bokgoni bja go kgotsofatša - Sebopego se a bonagala - Taodišo e hlaelela sebopego se se hlakilego - Go na le diphošo di se kae tša polelo, segalo le setaela ke tša tshwanelo,ditemana di nepagetše	Bokgoni bjo bo lekanego Sebopego se laetša thulaganyo ye e fošagetšego. Dingangišano ga tša beakanywa ka tatelano. - Diphošo tša polelo di a bonagala. Segalo le setaele ga tša lokela mohola wa thuto.Ditemana tše dingwe di fošagetše.	Bokgoni bja go išega -Tlhagišo ye e fokolago le,tlhokego ya thulaganyo di šitiša kelelo ya ngangišano. -Diphošo tša polelo le setaele se se fošagetšego se dira gore sengwalwa se se amogelege. Segalo le setaele ga se tše loketšego thuto. -Ditemana di fošagetše.	Bokgoni bja go hlaelela kudukudu -Go bothata go bona ge eba hlogo e ahlaahlilwe. - Ga go bohlatse bja sebopego goba tatelano. -Polelo ye e fokolago.Setael a le segalo di fošagetše. -Ga go ditemana goba nyalelano.
DITENG Tlhathollo ya sererwa, botebo bja ngangišano, taetšo ya go kwišiša sereto		7 80 – 100 %	6 70 – 79 %	5 60 – 69%	4 50 – 59%	3 40 – 49%	2 30 – 39%	1 0 – 29%

Bokgoni bjo bobotse go fetiša -tlhalošo ye e tseneletšego ya sererwa, makala kamoka a hlohlomišitšwe mo go kgotsofatšago - boiphetolelo bjo bo botse go fetišiša : 90% +boiphetolelo bjo bo botse kudukudu : 80 % - 89 % -mohlwaela wa dingangišano tše bogale tše di šitlelwago go tšwa temaneng -kwešišo ye botse go fetišiša ya sengwalo le sereto	7 80 – 79%	12 – 15	10½ – 11 ½	9 – 10				
--	---------------	---------	------------	--------	--	--	--	--

Bogkoni bjo bobotse kudukudu. -tlhalošo ye botse ya sererwa - makala ka moka a hlohlomišitšwe ga botse -boiphetolelo bjo bo nabilego - mohlwaela wa dingangišano tše di kwalago wo o šitletšwego go tšwa temaneng - kwešišo ye botse kudukudu ya sengwalo le sereto	6 70 – 79%	7½ – 8½	7 – 8	6½ – 7½	6 – 7			
Bokgoni bjo bobotse kudu - go bontšha kwešišo le thlalošo ye kaone ya sererwa - boiphetolelo bjo bo botse Dingangišan tše di kwešišegago eupša ga se ka moka tše di fahletšwego gabotse - go bontšha kwešišo ya segwalo le sereto	5 60 – 69%	7 – 8	6½ – 7½	6 – 7	5½ – 6½	5 – 6		

Bokgoni bja go kgotsofatša -go bontšha kwešišo le tlhalošo ye e amogelegago, eupša gase makala ka moka a hlohlomišitšwego gabotse -go na le dinthla tše bohlokwa tšeo di fahlelago sererwa - tše dingwe tša dingangišano di fahlela sererwa eupša bohlatse bja seo ga bo kgotsofatše - go na le kwešišo ya sengwalo le sereto	⁴ 50 – 59%		6 – 7	5½ – 6½	5 – 6	4½ – 5½	4 – 5	
---	--------------------------	--	-------	---------	-------	---------	-------	--

Bokgoni bjo bo lekanego -maiteko ao a sa kgotsofatšego a go araba potšišo -kwešišo ye e tseneletšego gannyane go iphetolela go sererwa - dingangišano ga di kgotsofatše go na le bohlatse bjo bonnyane go tšwa seretong -moithuti ga se a be a kwešiša sengwalo goba sereto gabotse	3 40 – 49%			5 – 6	4½ – 5½	4 – 5	3½ – 4½	3 – 4
--	-----------------------------	--	--	--------------	----------------	--------------	----------------	--------------

Bogkoni bja go išega -kwešišo ye e fokolago ya sererwa - boiphetolelo bo a ipoeletša, ka nako tše dingwe bo tšwele tseleng - ga go kwešišo ya sererwa tlhalošo e fošagetše, dingangišano ga tša fahlelwa go tšwa go sereto - kwešišo ye e fokolago kudu ya sengwalo le sereto	² 30 – 39%				4 – 5	3½ – 4½	3 – 4	1 – 3½
--	--------------------------	--	--	--	-------	---------	-------	--------

Bogkoni bja go hlaelela kudukudu -boiphetolelo bo na le kamano ye nnyanne le sererwa eupša ngangišano e bothata go kwišišega goba e tšwele tseleng - maiteko ao a fokolago a go araba dipotšišo - dinthla tše di lego gona tša maleba ga di na bohlatse bja gore di tšwa seretong - kwešišo ye e fokolago kudu ya sengwalo le sereto	1 0 – 29%					3 – 4	1 – 3½	0 – 3
---	----------------------------	--	--	--	--	--------------	---------------	--------------

7.1.2 RUBRIC YA GO SWAYA POTŠIŠO YE TELELE MO PADING LE PAPADING**Hlokomela phapano gare ga meputso yeo e abelwago diteng, sebopego le tirišopolelo**

DIKHOUTU LE KABO YA MEPUTSO		DITENG (15) Tlhathollo ya sererwa, botebo bja ngangišano, taetšo ya go kwešiša dingwalo		SEBOPEGO LE TIRIŠOPOLELO (10) Polelo Sebopego, kelelo le Pego, polelo, segalo Le setaele tšeo di šomišitšwego taodišong
Khoutu 7 80 – 100%	Bokgoni bjo bobotse go fetiša 12 – 15 meputso	-Dintlha tša go kwagala di thekgwa ka botlalo go tšwa setsopolweng. -Boiphetolelo bja maemo a godimodimo. (90%+:Boiphetolelo bja maemo a godimo: 80 – 89%. - Mohlwaela wa dingangišano tše bogale tšeo di šitlelwago go tšwa temaneng -Kwešišo ya maemo a godimodimo ya sengwalo le setsopolwa..	Bokgoni bjo bobotse go fetiša 8 – 10 meputso	- Nyalelano ya sebopego - Matseno le mafelelo a mabotse kudukudu - Dingangišano di hlamilwe le godišwa gabotse - Polelo, segalo le setaele di bodule, di a kgahliša, di nepagetše.
Khoutu 6 70 – 79%	Bokgoni bjo bobotse kudukudu 10½ – 11½ meputso	Tlhalošo ya maemo a godimo ya sererwa - makala ka moka a sererwa a hlohlomišitšwe gabotse -Boiphetolelo bjo bo tletšego. - Mohlwaela wa dingangišano tše di kwalago wo o šitletšwego go tšwa temaneng - Kwešišo ye botse go fetišiša ya sengwalo le sereto	Bokgoni bjo bobotse kudukudu 7 – 7½ meputso	- Taodišo e hlamilwe gabotse - Matseno le mafelelo a mabotse - Dingangišano le setaele di nepagetše e bile di loketše morero wo. - HLagišo ye botse
Khoutu 5 60 – 69%	Bokgoni bjo bobotse kudu 9 – 10 meputso	-Go bontšha kwešišo le tlhalošo ye kaone ya sererwa - boiphetolelo bjo bo botse -Dingangišano tše di kwešišegago eupša ga se ka moka tše di fahletšwego gabotse -Go bontšha kwešišo ya sengwalo le bohlatse bja diteng.	Bokgoni bjo Bo botse Kudu 6 – 6½ meputso	- Sebopego le tatelano ye ya ngangišano tše di hlakilego - Matseno le mafelelo le ditemana tše dingwe di ngwetšwe ka peakanyo - Tatelano ya ngangišano e a kwešišega - Polelo segalo le setaele di nepagetse ka bontši

Khoutu 4 50 – 59%	Bokgoni bja go kgotsofatša 7½ – 8½ meputso	-Go bontšha kwešišo le tlhalošo ye e amogelegago. eupša ga se makala ka moka a hlohlomišitšwego gabotse -Go na le dithla tše bohlokwa tšeo di fahlelago sererwa - Tše dingwe tša dingangišano di fahlela sererwa eupša bohlatse bja seo ga bo kgotsofatše - Go na le kwešišo ya sengwalo le sereto.	Bokgoni bja go kgotsofatsa 5 – 5½ meputso	- Sebopego se a bonagala - Taodišo e hlaelela sebopego se se hlakilego - Go na le diphošo di se kae tša polelo, segalo le setaela ke tša tshwanelo, ditemana di nepagetše
Khoutu 3 40 – 49%	Bogkoni bjo bo lekanego 6 – 7 meputso	- Maiteko ao a sa kgotsofatšego a go araba potšišo - Kwešišo ye e tseneletšego gannyane go iphetolela go sererwa. - Dingangišano ga di kgotsofatše go na le bohlatse bjo bonnyane go tšwa seretong - Moithuti ga se a be a kwišiša sengwalo goba sereto gabotse.	Bogkoni bjo bo lekanego 4 – 4½ meputso	- Sebopego se laetša thulaganyo ye e fošagetšego. - Dingangišano ga tša beakanywa ka tatelano. - Diphošo tša polelo di a bonagala. - Segalo le setaele ga tša lokela mohola wa thuto. - Ditemana tše di fošagetše.
Khoutu 2 30 – 39%	Bokgoni bja go išega 4½ – 5½ meputso	. Maiteko ao a sa kgotsofatšego a go araba potšišo -Kwešišo ye e tseneletšego gannyane go iphetolela go sererwa. - Dingangišano ga di kgotsofatše go na le bohlatse bjo bonnyane go tšwa seretong - Moithuti ga se a be a kwešiša sengwalo goba diteng gabotse.	Bokgoni bja go išega 3 – 3½ meputso	- Hlagišo ye e fokolago le, tlhokego ya thulaganyo di šitiša kelelo ya ngangišano. - Diphošo tša polelo le setaele se se fošagetšego se dira gore sengwalwa se se amogelege. - Segalo le setaele ga se tše loketšego thuto. Ditemana di fošagetše.
Khoutu 1 0 – 29%	Bokgoni bja go hlaelela kudukudu 0 – 4 meputso	-Boiphetlelo bo na le kamano ye nnyanne le sererwa eupša ngangišano e bothata go kwišišega goba e tšwele tseleng - Maiteko ao a fokolago a go araba dipotšišo - Dithla tše di lego gona tša maleba ga di na bohlatse bja gore di tšwa seretong -Kwešišo ye e fokolago kudu ya sengwalo le diteng.	Bokgoni bja go hlaelela kudukudu 0 – 2½ meputso	- Go bothata go bona ge eba hlogo e ahlaahlilwe - Ga go bohlatse bja sebopego goba tatelano. -Polelo ye e fokolago. Setaela le segalo di fošagetše. -Ga go ditemana goba nyalelano.